

✓ عبارت "الدين القيم" در ۵ آیه از قرآن کریم به شرح ذیل آمده است:^۱

۱. آیه ۳۶ سوره توبه؛ در مورد تنبه و توجه دادن انسان به سال و ماه و حرمت ماههای حرام ان عدة الشهور عند الله اثنا عشر شهرا في كتاب الله يوم خلق السماوات و الأرض منها أربعة حرم **ذلك الدين القيم** فلا تظلموا فيهن أنفسكم و قاتلوا المشركين كافة كما يقاتلونكم كافة و اعلموا أن الله مع المتقين شماره ماههای سال دوازده ماه است که سال از آن ترکیب می‌یابد و این شماره‌ای است در علم خدای سبحان و شماره‌ایست که کتاب تکوین و نظام آفرینش از آن روزی که آسمانها و زمین خلق شده و اجرام فلکی براه افتاده و پاره‌ای از آنها بدور کره زمین بگردش درآمدند آن را تثبیت نمود، از این دوازده ماه چهار ماه حرام است، و این است آن **دين قائم به مصالح مردم**، پس در آن چهار ماه به یکدیگر ظلم مکنید، با مشرکین همه‌شان جنگ کنید هم چنان که ایشان با همه شما سر جنگ داشته و کارزار می‌کنند و بدانید که خدا با پرهیزکاران است.

۲. آیه ۴۰ سوره یوسف؛ استدلال یوسف (علیه السلام) در رد پرستش آلهه و اثبات توحید عبادی ما تعبدون من دونه إلا أسماء سمیتموها أنتم و أبائکم ما أنزل الله بها من سلطان إن الحكم إلا لله أمر ألا تعبدوا إلا إياه **ذلك الدين القيم** و لكن أكثر الناس لا يعلمون

شما به غیر خدا نمی‌پرستید مگر اسمایی بدون مسمی که وضعشان نکرده مگر خود شما و پدرانتان، بدون اینکه از ناحیه خدای سبحان برهانی بر آن آمده باشد، و دلالت کند بر اینکه شفعا ئی هستند در درگاه خدا، و یا سهمی از استقلال در تاثیر دارند. آری، چنین برهانی از ناحیه خدا نیامده تا برای شما مجوز عبادت باشد و شما با پرستش آنها از شفاعتشان بهره‌مند شوید، و یا از خیرات آنها برخوردار و از شرشان ایمن گردید؛ و تنها حکمفرمای عالم وجود خداست و امر فرموده که جز آن ذات پاک یکتا را نپرستید، و تنها دین توحید است که قادر بر اداره جامعه و سوقش به سوی سر منزل سعادت است، و آن تنها **دين محکمی** است که دچار تزلزل نگشته تمامی معارفش حقیقت است و بطلان در آن راه ندارد، و همه‌اش رشد است و ضلالتی در آن یافت نمی‌شود، و لیکن بیشتر مردم بخاطر انس ذهنی که به محسوسات دارند، و به خاطر اینکه در زخارف دنیای فانی فرو رفته‌اند و در نتیجه سلامت دل و استقامت عقل را از دست داده‌اند، این معنا را درک نمی‌کنند. آری، اکثریت مردم را کسانی تشکیل می‌دهند که همه همشان زندگی ظاهر دنیا است و از آخرت روی گردانند.

۳. آیه ۳۰ سوره روم؛ نتیجه مطالبی که در خصوص مبدا و معاد در آیات قبلی سوره بیان شده است فأقم وجهک للدين حنیفا فطرت الله التي فطر الناس علیها لا تبدیل لخلق الله **ذلك الدين القيم** و لكن أكثر الناس لا يعلمون پس روی خود به سوی دین حنیف کن که خلقت و تدبیر تنها از آن خداست، و او را شریکی نیست، و او به زودی خلق را مبعوث نموده و به حساب می‌کشد، و نیز معلوم شد که در آن روز کسی که از او اعراض کرده باشد، و رو به غیر او آورده باشد، راه نجاتی ندارد، پس روی دل به سوی دین کن، و ملازم آن باش، که آن همان دینی است که خلقت الهی بدان دعوت می‌کند، ولی بیشتر مردم نمی‌دانند.

۴. آیه ۴۳ سوره روم؛ بطلان شرکاء، و نفی ربوبیت و الوهیت آنها، و نیز استدلال بر مساله معاد. فأقم وجهک للدين القيم من قبل أن یأتی یوم لا مرد له من الله یومئذ یصدعون

^۱ ترجمه تفسیر المیزان؛ سور مبارکه توبه، یوسف، روم و بینه

وقتی شرک و کفر به حق چنین سرانجامی داشت، و وبالش گردنگیر مرتکبش می‌شود، پس رو به سوی **دین مستقیم** کن قبل از آنکه روزی برسد که برگردانده‌ای برای آن نیست، و کسی نیست که آن را از خدا برگرداند و در روز قیامت مردم به دو طرف بهشت و جهنم متفرق می‌شوند.

۵. آیه ۵ سوره بینه؛ عمومیت دعوت پیامبر و اینکه دعوت آن حضرت متضمن صلاح مجتمع انسانی است.

و ما أمروا إلا ليعبدوا الله مخلصين له الدين حنفاء و يقيموا الصلاة و يؤتوا الزكاة و ذلك **دين القيمة** رسالت رسول اسلام (ص) و "كتب قيمة" که در صحف وحی است این کفار از اهل کتاب و مشرکین را امر نمی‌کند مگر به عبادت خدای تعالی، به قید اخلاص در دین، پس باید که چیزی را شریک او نگیرند، و نماز را بپا داشته زکات را بدهند و مردم در دعوت اسلامی مامور نشده‌اند مگر به احکام و قضایایی قییم، احکام و قضایایی که مصالح جامعه انسانی را تامین می‌کند، پس با در نظر گرفتن این معنا بر مردم واجب است به این دعوت ایمان آورده، و به این دین متدین شوند

✓ واژه شناسی

الف) دین^۲

۱. راغب می‌گوید: شریعت را به اعتبار طاعت و فرمانبری دین گویند.

۲. طبرسی در ذیل آیه ۱۹ آل- عمران می‌گوید: طاعت و انقیاد را دین گفته‌اند زیرا که طاعت برای جزاست (یعنی خداوند به طاعت پاداش خواهد داد).

۳. علی هذا شریعت را از آن جهت دین گفته‌اند که در آن طاعت و پاداش هست.

این کلمه در قرآن مجید به معنی جزا و شریعت و طاعت آمده است.

۱. دین به معنی "جزا"

سوره فاتحه آیه ۴؛ «مالک یوم الدین»

سوره صافات آیه ۵۳؛ «أ إذا متنا و کنا ترابا و عظاما إنا لمدینون»

سوره واقعه آیه ۸۷؛ «فلو لا إنا کنتم غیر مدینین ترجعونها إنا کنتم صادقین»

سوره حجر آیه ۳۵؛ «و إنا علیک اللعنة إلی یوم الدین»

سوره ذاریات آیه ۶؛ «إنما توعدون لصادق و إنا الدین لواقع»

در اینگونه موارد میتوان دین را بمعنی حساب نیز دانست و آن با جزا متقارب است.

۲. دین به معنی "قانون" و "شریعت"

سوره بقره آیه ۲۵۶؛ «لا إکراه فی الدین قد تبین الرشد من الغی»

سوره توبه آیه ۳۳؛ «هو الذی أرسل رسوله بالهدی و دین الحق»

۳. دین به معنی "طاعت و بندگی"

سوره یونس آیه ۲۲ و سوره عنکبوت آیه ۶۵ و سوره لقمان آیه ۳۲؛ «دعوا الله مخلصین له الدین»

سوره زمر آیه ۱۱؛ «أمرت أن أعبد الله مخلصا له الدین»

دین در اینگونه موارد به معنی اطاعت و بندگی است و آیه اخیر در این معنی کاملاً روشن است و کلمه اعبد قرینه آن میباشد.

(ب) قیم: بفتح قاف و کسر یاء^۳

۱. طبرسی: آنرا مستقیم معنا می کند. «أمر أبا عبدوا إلا إياه ذلك الدين القیم-دستور داده که جز او را نپرستید آنست دین

صحيح و راه راست. یوسف: ۴۰»

۲. بعضی آنرا از قیام بمعنی ما يقوم به الشیء گفته اند، چنانکه در اقرب قیم امر را متولی امر گفته است یعنی آنست دینیکه قائم

بمصالح و سبب اصلاح است.

۳. بعضی از جمله نویسندگان کتاب قاموس قرآن آنرا ثابت معنی کرده اند.

✓ بررسی تفسیرالمیزان

(الف) دین

۱. دین به مجموع احکامی که خداوند بر انبیای خودش نازل کرده (از قبیل دین موسی، دین عیسی و دین خاتم انبیاء ع) و

همچنین اطلاق بر بعضی از آن احکام، گفته میشود.

۲. دین چیزی به غیر از سنت حیات، و راه و روشی که بر انسان واجب است آن را پیشه کند تا سعادت مند شود نیست.

(ب) قیم

قیم به معنای کسی است که قیام به اصلاح مردم نموده و بر اداره امور حیات و حفظ شؤون ایشان مهیمن و مسلط باشد.

قیم به معنای قائم به امری است که در قیام خود و تدبیر آن امر قوی باشد. و یا به معنای کسی است که قائم به پای خود بوده

دچار تزلزل و لغزش نگردد.